29. 7. 2013

ID: 91973

Styk s dítětem

Nelze-li s ohledem na specifické okolnosti věci do budoucna vyloučit prodlužování a prohlubování konfliktu mezi vychovateli dětí a jejich otcem, který se musí projevit zejména v konfliktu loajality dětí, je třeba dát přednost takovému řešení, které lépe naplňuje požadavek právní jistoty a stability již nastolených rodinných vztahů.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 1376/2012, ze dne 22.5.2013)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci péče o nezletilé děti A. V., a D. V., v péči prarodičů J. a L. D., zastoupené opatrovníkem Magistrátem města Olomouc, děti zemřelé matky S. V. a otce Mgr. L. V., t.č. ve výkonu trestu ve Věznici M., zastoupeného JUDr. J. X., advokátkou v O., a za účasti navrhovatele Krajského státního zastupitelství v Ostravě - pobočka v Olomouci, o zbavení otce rodičovské zodpovědnosti k nezletilým dětem, ve věci vedené u Okresního soudu v Olomouci pod sp. zn. 38 Nc 1402/2009, o dovolání otce proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě - pobočka v Olomouci, ze dne 2. listopadu 2011, č.j. 70 Co 302/2011-345, tak, že dovolání se zamítá.

Z odůvodnění :

Okresní soud v Olomouci (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 22. září 2010, č.j. 38 Nc 1402/2009-260, zbavil otce Mgr. L. V., rodičovské zodpovědnosti k nezletilým dětem A. a D. V. (odst. I výroku) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (odst. II výroku). Otec nezletilých dětí Mgr. L. V. byl rozsudkem Krajského soudu v Ostravě - pobočka Olomouc, ze dne 13. ledna 2010, sp. zn. 28 P 17/2009, ve znění usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 22. března 2010 pod sp. zn. 6 To 17/2010, uznán vinným ze spáchání trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 trestního zákona ve znění zákona č. 52/2009 Sb. a trestného činu nedovoleného ozbrojování podle § 185 odst. 1 trestního zákona ve znění zák. č. 52/2009 Sb., k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 14-ti roků a 6 měsíců nepodmíněně se zařazením pro výkon trestu do věznice se zvýšenou ostrahou, a dále mu byl uložen trest propadnutí věci, a to jednoho kusu terčové pistole značky ZB MODEL CHAMPION ráže 22 long rifle s integrovaným tlumičem. Mgr. L. V.l dne 4. června 2009 v odpoledních hodinách v rodinném domku v N. n. H., v úmyslu usmrtit svou manželku S. V., vystřelil na hlavu poškozené z nelegálně držené jednoranové terčové pistole značky ZB MODEL CHAMPION ráže 22 long rifle s integrovaným tlumičem hluku, nabité nábojem ráže 22 long rifle a poškozenou zasáhl do oblasti hlavy a způsobil jí tak zástřel hlavy a další zranění hlavy, kterým na místě podlehla, kdy bezprostřední příčinou smrti poškozené bylo zhmoždění mozku a mozkového kmene při poranění hlavy. Zároveň si opatřil bez povolení výše specifikovanou střelnou zbraň, ačkoli není držitelem zbrojního průkazu, přičemž tlumiče hluku jsou zakázanými doplňky zbraní dle zákona č. 119/2002 Sb. o střelných zbraních a střelivu, a tuto zbraň přechovával ve svém bydlišti v N. n. H. až do 6. 6. 2009. Za to byl odsouzen podle § 219 odst. 1 trestního zákona za použití § 35 odst. 1 trestního zákona k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 14ti roků a 6 měsíců nepodmíněně se zařazením pro výkon trestu podle § 39 a) odst. 2 písm. d) trestního zákona do věznice se zvýšenou ostrahou, dále uložen podle § 55 odst. 1 písm. a) trestního zákona trest propadnutí věci a to jednoho kusu terčové pistole značky ZB MODEL CHAMPION ráže 22 long rifle s integrovaným tlumičem hluku. Dále podle § 228 odst. 1 trestního řádu byl otec jako obžalovaný zavázán povinností nahradit poškozeným nezl. A. V. škodu ve výši 240.000,- Kč s úrokem z prodlení od 13. 1. 2010 do zaplacení ve výši 8% po dobu od 13. 1. do 13. 6. 2010, dále nezl. D. V. škodu ve výši 240.000,- Kč se stejnými podmínkami jako shora, J. D. škodu ve výši 240.000, Kč, L. D. škodu ve výši 240.000,- Kč a V. D. škodu ve výši 175.000,- Kč. Rozsudek nabyl

právní moci ve vztahu k výroku o vině a trestu dnem 22. 3. 2010 a ve vztahu k výroku o náhradě škody dne 4. 2. 2010.

Soud prvního stupně uvedl, že otec svým jednáním, ač přímo nesměřovalo bezprostředně proti nezletilým dětem, obě děti nenávratně poškodil, zejména ve vztahu k jejich dalšímu psychickému vývoji. Tímto zásadním a neomluvitelným způsobem zasáhl do základních práv nezletilých dětí chráněných jak zákony České republiky, tak i mezinárodními úmluvami, kterými je Česká republika vázána, zejména na právo dětí na péči ze strany obou rodičů. Tím otec zneužil výkon své rodičovské zodpovědnosti podle § 44 odst. 3 zák. o rodině, a proto jí byl soudem prvního stupně zbaven vůči oběma nezletilým dětem, tj. A. a D. V.

Krajský soud v Ostravě - pobočka v Olomouci (dále jen „odvolací soud“) dne 2. 11. 2011, č.j. 70 Co 302/2011-345, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud shledal splnění podmínek podle § 44 odst. 3 zák. o rodině pro zbavení rodičovské odpovědnosti otce, ale z jiných důvodů, než shledal okresní soud. Odvolací soud zdůraznil roli rodičů při výchově dětí, kdy rodiče mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem (§ 32 zákona o rodině) a porušení této povinnosti může být podkladem pro zásah soudu do rodičovské zodpovědnosti podle § 44 zákona o rodině. Zbavení rodičovské zodpovědnosti je zásadním zásahem do vztahu mezi rodičem a dítětem a nejtvrdší sankcí, kterou zákon o rodině zná. Soud k němu může přistoupit tehdy, zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon, nebo ji závažným způsobem zanedbává. Vždy však musí jít o takové chování rodiče, které je protiprávní a ze strany rodiče zaviněné. Vraždou matky se otec dopustil závažného a zavrženíhodného trestného činu, ale rovněž tímto svým amorálním jednáním zásadním způsobem porušil povinnost rodiče vytvářet svým života příklad dětem. S ohledem na intenzitu tohoto nemorálního projevu je zcela namístě zásah soudu do rodičovské zodpovědnosti otce. Své elementární povinnosti být příkladem nezl. dětem otec nedosáhl natolik zásadním způsobem a v takové intenzitě, že se nesplnění této rodičovské povinnosti v maximální možné míře projevilo ve sféře důležité pro rozvoj rozumových schopností nezl. dětí A. a D. a jejich mravního vývoje.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal otec řádné a včasné dovolání (dále jen „dovolatel“) podle § 237 odst. 2 písm. b) o.s.ř., přičemž dovolací důvod shledává dovolatel v nesprávném právním posouzení věci podle § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř. Dovolatel uvádí, že soudy obou stupňů nesprávně aplikovaly ustanovení § 44 odst. 3 zák. o rodině. Trestný čin vraždy byl dle odvolatele namířen pouze proti matce dětí, a proto nelze toto jednání považovat za zneužití rodičovské zodpovědnosti či zanedbání této povinnosti. Nezletilé děti se pravidelně každý třetí víkend v měsíci setkávají s prarodiči ze strany otce a tak nelze spravedlivě požadovat, aby byl otec z paměti nezletilých dětí fakticky vymazán. Dovolatel dále poukazuje na čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte, podle které má dítě právo se stýkat s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte. Děti nemají k osobě otce negativní vztah a nebyly přítomny ničeho negativního a nezletilá A. se naopak na svého otce těší, až jej bude moci spatřit. Rozhodnutí soudu může být dle odvolatele nakonec kontraproduktivní vůči nezletilým, neboť takovým zásahem by otec ztratil jakoukoli možnost kontaktu s nezletilými, a ty by pak fakticky ztratily oba rodiče. Otec také namítá, že oba soudy své rozhodnutí neodůvodnily řádně a transparentně a argumentace podle § 32 zák o rodině je poněkud rozpačitá a přiléhavějším rozhodnutím se mu jeví pozastavení rodičovské zodpovědnosti z důvodu, že otec pro objektivní dlouhodobou překážku nemůže svoji rodičovskou odpovědnost vykonávat. Proto dovolatel navrhuje zrušit rozsudky obou soudů a vrátil věc k dalšímu řízení.

I když odvolací soud v odůvodnění napadeného rozsudku uvádí, že rozsudek prvního stupně potvrzuje z „jiných důvodů“, je z odůvodnění zřejmé, že závěr o „intenzivním a zásadním porušení povinnosti rodiče vytvářet svým způsobem života příklad dětem“ odvolací soud připojil k závěru o tom, že otec se vraždou matky nezletilých dětí dopustil obzvláště závažného a zavrženíhodného trestného činu, tedy k závěru, na němž soud prvního stupně vybudoval závěr o podřaditelnosti

jednání pod ust. § 44 odst. 3 zák. o rodině a splnění zde uvedené hypotézy právní normy. Jedná se tak o rozsudek odvolacího soudu, jenž je obsahově souladný (potvrzující) s rozsudkem soudu prvního stupně a dovolání tak může být přípustné jen podle ust. § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. [vzhledem k přechodnému ustanovení čl. II., bod 7 zák. č. 404/2012 Sb. se použije občanský soudní řád ve znění účinném do 31. 12. 2012, byť tak Nejvyšší soud činí s vědomím faktu, že Ústavní soud nálezem pléna ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11 (uveřejněným pod č. 147/2012 Sb.), zrušil ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. uplynutím 31. prosince 2012].

Pro rozhodnutí v projednávané věci bylo mimo jiné významné vyřešení právní otázky, zda vraždu matky nezletilých jejich otcem lze bez dalšího považovat za zneužití rodičovské zodpovědnosti či její závažné zanedbání a zda takový závěr obstojí i za situace, kdy děti k otci nemají negativní vztah. Protože uvedená právní otázka dosud nebyla dovolacím soudem vyřešena a protože její posouzení bylo pro rozhodnutí projednávané věci významné (určující), představuje napadený rozsudek odvolacího soudu rozhodnutí, které má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Nejvyšší soud ČR proto dospěl k závěru, že dovolání žalobce proti rozsudku odvolacího soudu je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm.c) o.s.ř.

Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o.s.ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o.s.ř.), Nejvyšší soud ČR dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

Podle ustanovení § 44 odst. 3 zákona o rodině zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává, soud jej rodičovské zodpovědnosti zbaví.

Zbavení rodičovské zodpovědnosti je nejtvrdším zásahem do vztahů mezi rodiči a dětmi. K naplnění skutkové podstaty zbavení rodičovské zodpovědnosti musí být splněna jedna ze dvou skutečností předvídaných v hypotéze ustanovení § 44 odst. 3 zákona o rodině, a to, že rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon zneužívá, anebo ji závažným způsobem zanedbává. Aby byl tento zásah odůvodněný, nestačí ojedinělé vybočení nebo opomenutí rodičovské péče. Zejména v případě zanedbávání povinností rodičem musí být dán jeho tak značný stupeň, že zbavení rodičovské zodpovědnosti je jediným účinným prostředkem ochrany dítěte.

Za zneužívání rodičovské zodpovědnosti je především považováno ohrožení tělesného a duševního vývoje dětí, umožnění jim páchat trestnou činnost, svádění k nemorálnímu způsobu života, týrání dětí apod. Za závažné zanedbávání rodičovské zodpovědnosti se považuje zejména dlouhodobé neplnění rodičovských práv a povinností k nezletilému, absolutní nezájem o nezletilého, zejména o jeho výchovu a výživu, trvalé ponechání dítěte ve výchovném zařízení spojené s nezájmem o toto dítě a s neprojevením snahy převzít je do rodinné výchovy, nemorální způsob života rodičů, soustavné neplnění vyživovací povinnosti k dítěti, trestní postih pro zanedbávání povinné výživy apod. (srov. odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2873/2005, a stanovisko Nejvyššího soudu SR ze dne 28. června 1989, sp. zn. Cpj 19/89, uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek pod č. 21, ročník 1990).

Ze shora uvedeného vyplývá obecný korektiv pro uvedený krajní zásah do vztahu mezi rodičem a dítětem, spočívající v tom, že takový zásah musí být současně „jediným účinným prostředkem ochrany dítěte“; potřeba jeho provedení musí v každém konkrétním případě, z hlediska intenzity řádného nevykonávání rodičovské zodpovědnosti rodičem, převážit nad právem dítěte na rodinný život, zachování rodinných svazků, na péči rodičů a osobní kontakt s nimi, nad právem znát své rodiče (srov. Čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod vyhlášené pod č. 2/1993 Sb., Čl. 7 odst. 1, Čl. 8 odst. 1 a Čl. 9 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte vyhlášené pod č. 104/1991 Sb.). Jinými slovy takový zásah musí být v zájmu dítěte, sledovat jeho blaho (srov. Čl. 3 odst. 1 a odst. 2 Úmluvy o právech dítěte vyhlášené pod č. 104/1991 Sb.). Jen takové pojetí podmínek zbavení rodičovské

zodpovědnosti dle ustanovení § 44 odst. 3 zákona o rodině odpovídá jeho ústavně konformnímu výkladu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 6/2012, dále jen R 6/2012).

Dovolatel vystavěl své dovolání na tezi, že vražda matky nezletilých jejich otcem, nemůže být důvodem ke zbavení rodičovské zodpovědnosti, navíc za situace, kdy nezletilá A. již za přítomnosti psychologa byla seznámena se skutečností, že otec usmrtil její matku. K tomu dovolatel připojuje, že nezletilá reagovala (dle psychologů zcela adekvátně) dotazem, „kdy se vrátí tatínek z vězení“, v čemž dle psychologů spočívá vyhodnocení skutečnosti nezletilou tak, že má alespoň jednoho rodiče. Dovolatel dále výrazně akcentuje skutečnost, že s dětmi nemá žádný styk a bylo-li by rozhodnutí odvolacího soudu potvrzeno, ztratily by děti fakticky oba rodiče.

Zejména poslední závěr je však třeba odmítnout. Dovolatel přehlíží, že to nejsou soudy, na základě jejichž rozhodnutí děti fakticky ztrácí (vedle matky) i otce, ale že se tak děje výhradně v důsledku jeho protiprávního jednání. Týž důsledek je významný i pro úvahu dovolatele, že rozhodnutím soudů obou stupňů je porušen čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte, podle které má dítě právo se stýkat s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte. Předně je třeba uvést, že podle uvedeného článku má dítě zásadně právo na péči obou rodičů, přičemž Preambule Úmluvy prohlašuje, že signatářské státy uznávají, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění. Naplnění tohoto cíle Úmluvy, který se realizuje především péčí obou rodičů dítěte, však rovněž zmařil otec. Dovolatel soudům obou stupňů dále vytýká, že nepřihlédly k názoru dítěte v tom smyslu, že odpovídajícím způsobem nevyhodnotily zjištění o (nikoliv negativním) postoji dcery k otci.

Jak bylo zdůrazněno ve výše citovaném R 6/2012, zbavení rodičovské odpovědnosti sleduje blaho dítěte tam, kde tento zásah je současně jediným účinným prostředkem ochrany dítěte a potřeba jeho provedení musí v každém konkrétním případě, z hlediska intenzity řádného nevykonávání rodičovské zodpovědnosti rodičem, převážit nad právem dítěte na rodinný život, zachování rodinných svazků, na péči rodičů a osobní kontakt s nimi, nad právem znát své rodiče. Výchovná opatření podle části druhé, hlavy druhé zákona o rodině jsou přitom odstupňována hierarchicky s přihlédnutím k tomu, zda mají sankční povahu (omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti), či nesankční (pozastavení rodičovské odpovědnosti). I v takové situaci, kdy je dán zájem dítěte na úpravě již nastolených rodinných vztahů, je třeba při výběru konkrétního opatření představujícího zásah do práva na rodinný život zvažovat jeho přiměřenost. Lze-li legitimního cíle dosáhnout mírnějšími prostředky, než jaké jsou některým z účastníků navrhovány, pak je na místě zvažovat tento mírnější zásah (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1686/2011).

V již citovaném R 102/2012 Nejvyšší soud uvedl, že zásada nejlepšího zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy) stanoví za cíl, zatímco participační právo (právo být slyšeno v řízení) dítěte poskytuje způsob, jakým jej lze dosáhnout. Jinak řečeno, nelze usuzovat, že rozhodnutí bude v nejlepším zájmu dítěte, jestliže požadavek čl. 12, objektivně vzato, nebude naplněn. Zjištění názoru dítěte pro české soudy plyne nejen z článku 12 Úmluvy o právech dítěte (vtělené do ustanovení § 100 odst. 4 o.s.ř.), ale rovněž z Evropské úmluvy o výkonu práv dětí přijaté ve Štrasburku dne 25.1.1996 (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m.s.), kdy při ratifikaci této úmluvy Česká republika podle článku 1 odst. 4 prohlásila, že tuto úmluvu použije na řízení o osvojení, řízení o svěření dítěte do pěstounské péče a řízení o omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, jakož i na všechna další řízení ve věcech rodinných, jež se dotýkají práv dítěte. V této souvislosti je třeba poukázat i na to, že Nejvyšší soud ve stanovisku ze dne 8. prosince 2010, sp. zn. Cpjn 202/2010, zdůraznil význam, který je třeba přikládat právu dítěte být slyšeno v každém řízení, které se jej dotýká. Ve vztahu ke zbavení rodičovské zodpovědnosti pak Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 6. 8. 2009, sp. zn. 30 Cdo 1721/2009, vyložil, že jakkoliv nemůže být žádných pochyb o tom, že dítě má právo být slyšeno v každém řízení, které se ho dotýká (srov. čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte publikované pod č. 104/1991 Sb. a §

31 odst. 3 zák. o rod.), neznamená to ještě, že dítě musí být bezpodmínečně v každém takovém řízení slyšeno, zejména v procesní situaci, kdy již pro absenci jiných právně významných skutečností by takový postup či další dokazování bylo zjevně nadbytečné a neúčelné. Tak tomu může být např. v procesní situaci, kdy soud dospěje k závěru, že v jím posuzované věci podmínky pro zbavení rodičovské zodpovědnosti rodiče k nezletilému dítěti nejsou osvědčeny. Ovšem v opačné procesní situaci povaha většinou vyžaduje znát u dítěte, které je již schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, jeho vlastní názor k předmětné věci.

K výše uvedeným závěrům je třeba doplnit, že čl. 12 je podmíněn rozumovou schopností dítěte utvořit si vlastní názory, jeho věkem a zralostí. Věk a zralost jsou individuálními skutečnostmi, které se dají zjistit i ověřit. Věk ovšem není hlediskem soběstačným. Výbor pro práva dítěte (Organizace spojených národů) nepokládá za nezbytnou úplnost a obsažnost znalosti dítěte o všech skutečnostech, které se vztahují k jeho osobní situaci, i když právu participace odpovídá souvztažná povinnost poskytnout dítěti dostatečnou, ucelenou a srozumitelnou informaci. Zralost dítěte, jako psychologická kategorie, předpokládá určitý stupeň porozumění na straně dítěte a jeho schopnost zhodnotit budoucí následky vlastních rozhodnutí nebo rozhodnutí rodičů, zákonných zástupců, blízkých osob nebo státních orgánů v jeho záležitosti. Dítě má právo vyjadřovat svůj názor svobodně, což znamená bez manipulace, vlivu nebo tlaku. Požadavek svobody zahrnuje pozitivní i negativní složku. Výkon práva má být konkrétní a reálnou možností pro dítě nebo děti. Děti nemají povinnost vykonat takové právo ve všech záležitostech, které se jich týkají, mohou, ale nemusí se na druhu participace podílet. Mají také právo mlčet, nevyjadřovat se k záležitosti. Právo dítěte nebo dětí rozhodovat nebo se nějak podílet na rozhodnutích závisí na povaze rozhodnutí, vyvažování zájmů dítěte a rodičů i svébytných podmínkách konkrétní situace (srov. D., Jílek, Práva dítěte v kontextu, in Studie o právech dítěte, Brno, 2011, str. 65). Za povšimnutí stojí i přístup Soudního dvora Evropské unie (dále jen „SDEU“) k užití a výkladu čl. 42 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, kdy ve věci C-491/10 PPU Aguirre Zarraga uvedl, že je třeba jej vyložit v souladu s článkem 24 Listiny základních práv Evropské unie, který ve svém odstavci 1 požaduje, aby děti mohly svobodně vyjadřovat své názory a aby se v záležitostech, které se jich týkají, k těmto názorům přihlíželo pouze „s ohledem na jejich věk a vyspělost“, a v odstavci 2 ukládá při všech činnostech týkajících se dětí zohlednit nejvlastnější zájem dítěte, takže tento zájem může odůvodnit neprovedení výslechu dítěte. SDEU zde připouští, že za okolností jako byly v projednávané věci (řízení o navrácení dítěte) může být výslech dítěte, zejména pokud případně vyžaduje jeho fyzickou přítomnost před soudem, může být nevhodný, či dokonce škodlivý pro duševní zdraví dítěte, často vystavovaného uvedenému napětí a trpícího jeho škodlivými účinky. Ačkoli je tedy právem dítěte, nemůže výslech představovat absolutní povinnost, ale musí být předmětem posouzení v závislosti na požadavcích spojených s nejvlastnějším zájmem dítěte v každém konkrétním případě, v souladu s čl. 24 odst. 2 Listiny základních práv. Nicméně, je-li pravda, že článek 24 Listiny základních práv a čl. 42 odst. 2 první pododstavec písm. a) nařízení č. 2201/2003 neukládají soudu členského státu původu dítě v každém případě vyslechnout v rámci slyšení, a ponechávají tak soudu jistý prostor pro uvážení, nic to nemění na tom, že pokud se rozhodne dítě vyslechnout, daná ustanovení vyžadují, aby v závislosti na nejvlastnějším zájmu dítěte a s ohledem na konkrétní okolnosti případu přijal veškerá vhodná opatření k provedení výslechu za účelem zachování užitečného účinku uvedených ustanovení, a aby dal dítěti skutečnou a účinnou příležitost se vyjádřit. Jestliže tedy soudy obou stupňů, za okolností této věci, s ohledem na věk a zejména škodlivost výslechu pro duševní zdraví, k výslechu dětí nepřistoupily, neshledává tento postup dovolací soud v rozporu s výše uvedenými zásadami, tak jak jsou promítnuty i do platného ustanovení § 100 odst. 4 o.s.ř.

Odvolací soud jednání otce, za něž byl pravomocně odsouzen, hodnotil jako intenzivní porušení

rodičovské zodpovědnosti (závažné a zavrženíhodné), které mírnější výchovné opatření neodůvodňuje. S tímto názorem dovolací soud souhlasí. Vražda matky nezletilých dětí je vždy jednáním, které má dopad do rodinných poměrů dětí a zejména představuje intenzivní zásah do duševního vývoje dětí, nejen pro svou protispolečenskou povahu, ale též pro svoji nevratnost a nenapravitelnost. Okolnost, že otec se nedopustil přímého zásahu proti dětem, je zde nerozhodná, neboť i nepřímý zásah (zásah do rodinného života dítěte ohrožující zejména jeho citový, rozumový a mravní vývoj) může s ohledem na svoji intenzitu vyžadovat přijetí opatření v podobě zbavení rodičovské odpovědnosti. Platí-li premisa, že ochrana práv dítěte vyžaduje, aby bylo chráněno proti všem zásahům, bez ohledu na to, odkud přicházejí, pak je i nerozhodné, jakým způsobem jsou zásahy uskutečněny, zda přímo, či nepřímo (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3770/2011, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 31/2013, jakkoliv byl tento závěr vysloven v souvislosti se zásahem do osobnostních práv dítěte). Navíc, soudy věc neposuzovaly podle ustanovení § 44 odst. 4 zákona o rodině, dopadajícím na situace, kdy se rodič dopustil úmyslného trestného činu proti dítěti, či dítě mladší patnácti let ke spáchání trestného činu použil.

V přezkoumávané věci je intenzita tohoto zásahu navíc zesilována způsobem provedení trestného činu vraždy, který trestní soud hodnotil jako zákeřný. Děti se budou muset se skutečností, že právě jejich rodič, který je v první řadě povolán k ochraně jejich mravního vývoje, zákeřným způsobem zavraždil druhého z rodičů, vyrovnávat po celý život, tak jak se postupně s ohledem na jejich věk, poznávací schopnosti a empatii, bude skládat celkový obraz a dosah dovolatelova jednání. Nejedná se tak o jednorázový zásah, ale zásah trvající a nevratný, přičemž jeho intenzita může být usměrněna jen terapeuticky v širším rodinném okruhu dětí. Z tohoto hlediska je poukaz dovolatele na reakci starší dcery na skutečnost, že otec matku usmrtil nedostatečný, neboť plného pochopení závažnosti jednání otce děti s ohledem na svůj věk a vyspělost dosáhnout nemohly a s ohledem na ochranu jejich duševního vývoje - jak plyne z doporučení psychologů - ani dosáhnout neměly. Účast staršího z dětí na řízení se v přezkoumávané věci omezilo na pouhé zprostředkování jeho reakce na příčinu nastalé skutečnosti a nepředstavuje tak plnohodnotný názor dítěte, který s ohledem na specifika věci nebylo možno zjistit jeho výslechem, aniž by dítě současně nebylo vystaveno škodlivým účinkům takového postupu. V ochraně před těmito škodlivými účinky pak byl částečně realizován zájem dítěte.

Zbývá posoudit, zda za daných okolností případu má být zachován alespoň styk otce s nezletilými. Tato otázka, byť poněkud ustupující do pozadí s ohledem na otázku míry zbavení rodičovské odpovědnosti, je přesto pro řešení věci klíčová.

Pěstouni nezletilé (rodiče matky nezletilých dětí) uzavřeli s rodiči otce dohodu o styku s nezletilými vnoučaty, jejíž součástí je i dohoda o tom, že rodiče otce s dětmi bez přítomného písemného souhlasu pěstounů nenavštíví otce v místě výkonu jeho trestu. Dohoda o styku prarodičů s dětmi byla následně vtělena do rozsudku Okresního soudu v Olomouci ze dne 24.1.2011, č.j. 38 Nc 1402/2009-287. Jiná je situace ohledně styku nezletilých s otcem. Z obsahu spisu se podává, že přímý styk otce s nezletilými se od června roku 2009 neuskutečnil. Styk otce s nezletilými neměl být doporučen psychology (protokol o ústním jednání sepsaný na Magistrátu města Olomouce dne 4. 8. 2009), což bylo následně v řízení výpovědí otce dovolatele ze dne 20. 7. 2010 i výpovědí otce matky z téhož dne potvrzeno, s odkazem na názor psychologa Mgr. Š. z Bílého kruhu bezpečí. V řízení však nebylo vydáno žádné rozhodnutí, které by styk otce s nezletilými předběžně, či meritorně omezilo, nebo zakázalo. Ustanovení § 31 odst. 1 písm. a) zák. o rodině definuje rodičovskou odpovědnost (mimo jiné) jako souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Péčí se přitom rozumí výchova dítěte v nejširším slova smyslu. Je-li výkon práva na styk chápán jako výchova dítěte (tzv. výchova přítomností či příkladem, srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 868/12 ze dne 12. 4. 2012) po omezenou dobu, zpravidla

na místě odlišném od jeho domova, pak právo na styk tvoří podkategorii práva péče o dítě, uvedenou v § 31 odst. 1 písm. a) zák. o rodině. Z toho pak plyne, že rozhodne-li soud o zbavení rodiče rodičovské zodpovědnosti, zpravidla toto rozhodnutí zahrnuje i zákaz styku, ledaže by jej výslovně připustil. Důvody, které se uplatní pro přímý styk platí i pro styk nepřímý. Nepřímý styk je k přímému styku v poměru speciality, nikoli subsidiarity, tzn. uplatní se tehdy, jestliže objektivní okolnosti (např. značná teritoriální vzdálenost) vylučuje styk přímý, který má vždy přednost (srov. usnesení Krajského soudu Ústí nad Labem – pobočka v Liberci ze dne 11.6.2012, sp. zn. 73 Co 286/2012, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 40/2013. Co bylo uvedeno výše o výjimce z povinnosti soudu vyslechnout dítě, má z hlediska zájmu dítěte, aby nebylo vystaveno škodlivým účinkům na jeho duševní vývoj, dopad i na posouzení zachování práva na styk rodiče s dítětem. Nelze totiž přehlédnout, že přímý styk dětí s otcem se dosud neuskutečnil právě z důvodů ochrany duševního vývoje dětí, čímž byl nastolen stav, který respektovaly všechny zúčastněné strany, včetně dovolatele. Otázka, zda by děti do budoucna zvládly styk s otcem a byla tak udržována jejich sounáležitost s dovolatelem, je do značné míry odvislá od postoje jejich pěstounů, kteří o děti osobně pečují a nutně se podílí na jejich citovém a osobnostním vývoji. Jinými slovy, nelze-li s ohledem na specifické okolnosti této věci do budoucna vyloučit prodlužování a prohlubování konfliktu mezi vychovateli dětí a jejich otcem, který se musí projevit zejména v konfliktu loajality dětí, je třeba dát přednost takovému řešení, které lépe naplňuje požadavek právní jistoty a stability již nastolených rodinných vztahů (totiž vztahů mezi pěstouny jako přímými předky dětí).

Lze tak uzavřít, že za okolností jaké jsou v projednávané věci, představuje protiprávní jednání otce i ve zprostředkované formě takové ohrožení duševního vývoje dítěte, které je třeba hodnotit jako zneužívání rodičovské zodpovědnosti, povinující soud k přijetí opatření, jímž otce zbavuje rodičovské odpovědnosti. Závěr odvolacího soudu o nezpůsobilosti otce jako mravního vzoru dětí, normativně vyjádřený v ustanovení § 32 odst. 2 zákona o rodině je správný potud, pokud přistupuje k - odvolacím soudem nezpochybněnému závěru soudu prvního stupně o zneužití rodičovské zodpovědnosti otce ve formě ohrožení duševního vývoje dětí. Tato korekce však nemá vliv na věcnou správnost rozhodnutí odvolacího soudu.

Dovolací soud se za splnění podmínky § 242 odst. 3 věta druhá o.s.ř. ve znění účinném do 31. 12. 2012 zabýval i zjištěním, zda řízení trpí vadami, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, i když nebyly v dovolání uplatněny. Takovou vadu však neshledal v tom, že soudy obou stupňů nerozhodly o otcově návrhu na pozastavení rodičovské odpovědnosti. Předmětem řízení bylo výchovné opatření podle ustanovení § 44 zákona o rodině, které je dále rozčleněno do tří samostatných skutkových podstat. V řízeních, která byla v souladu se zákonem zahájena bez návrhu nebo která sice byla zahájena na návrh, ale podle zákona je lze zahájit i bez návrhu (srov. komentář k § 81 o.s.ř.), nejde jen o vyřešení sporu mezi účastníky, ale především o úpravu práv a povinností účastníků právního vztahu. Soud v těchto řízeních proto může přisoudit více, než čeho se účastníci domáhali, popřípadě může v rozsahu daném předmětem řízení účastníkům uložit jiné než navrhované povinnosti. Přijme-li soud jiné než navrhované řešení, nemusí jeho rozhodnutí ani obsahovat zamítavý výrok (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1686/2011 a rovněž Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I, II Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 1035).

Protože nebylo zjištěno (a ani dovolatelem tvrzeno), že by rozsudek odvolacího soudu byl postižen vadou uvedenou v ustanovení § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o.s.ř. a nebyla zjištěna jiná vada, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud dovolání podle ustanovení § 243b odst. 2 části věty před středníkem o.s.ř. zamítl.

(zdroj: www.nsoud.cz)

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Odpovědnost za vady
- Náhrada nákladů na výživu pozůstalých (jiných) osob
- Mezinárodní příslušnost ve věcech rodičovské zodpovědnosti
- Smlouva o dílo (exkluzivně pro předplatitele)
- Spotřebitelský úvěr (exkluzivně pro předplatitele)
- Starobní důchod (exkluzivně pro předplatitele)
- Veřejná obchodní společnost (exkluzivně pro předplatitele)
- Vypořádání SJM (exkluzivně pro předplatitele)
- Přiměřené protiplnění
- Předkupní právo
- Ochrana osobnosti